

EDITORIAL

La història cultural a la Mediterrània

GEHCI

A l'article editorial del primer número de CERCLES. REVISTA D'HISTÒRIA CULTURAL, es destacava com un dels objectius que animaven a tirar endavant aquesta iniciativa del GEHCI el fet que ens proposàvem utilitzar aquesta publicació per «obrir vies de comunicació amb altres espais de producció i debat i, especialment, potenciar el coneixement de l'àmplia producció científica espanyola i d'altres països, tot impulsant la interdisciplinarietat i l'intercanvi entre diferents grups de recerca». Òbviament, aquella declaració d'intencions estava fonamentada en un desig reflexionat i exprés, que intenta ser guia de l'activitat del GEHCI.

De fet, l'interès per la interdisciplinarietat i la reflexió conjunta amb altres grups ha estat, des dels inicis, una de les idees motrius del nostre grup, perquè creiem que són formes d'actuació imprescindibles per poder anar oferint una història de Catalunya més contrastada i amb un major diàleg amb el món europeu més pròxim. La dinàmica cultural catalana contemporània presenta una sintonia molt gran amb el que succeeix a Europa (sovint a través de París, com és el cas de la major part del sud mediterrani); alhora, no podem passar per alt que en molts aspectes depèn i es relaciona amb el que passa i arriba d'Espanya, del centre de poder i de la dinàmica cultural castellana; finalment, el nucli català genera estímuls i influències que seran

determinants en les dinàmiques dels àmbits que configuren l'espai cultural i lingüístic català (en especial el País Valencià i les Illes Balears). Situats a l'àmbit mediterrani, on fins fa ben poc els estats han tingut una capacitat d'influència real força limitada, aquesta història comparada ens sembla absolutament necessària.

Per això, el nostre grup de recerca va decidir el 1997 promoure i encapçalat un projecte de recerca en història cultural comparada que intentés avançar en la reflexió sobre la definició del nostre àmbit de treball, a partir de la discussió entre diversos grups per formular un llenguatge comú. Junt amb aquesta definició temàtica, també ens animava inicialment la pretensió que aquesta reflexió i la recerca fossin veritablement interdisciplinàries. De bon principi se'ns presenta la necessitat d'iniciar una reflexió sobre el mètode a seguir perquè aquesta història comparada sigui realment efectiva. No oblidem que la història cultural, fora d'alguns exponents més rellevants que es pot dir que viuen fora de les coordenades temporals i espacials més concretes (els grans caps de sèrie), es mou dins un marc de referències molt complexes i concretes. A l'hora de comparar, les dificultats poden començar fins i tot en el terreny de les precisions semàntiques. Els espais culturals acostumen a trobar el seu propi sentit enmig d'interrelacions molt profundes, establertes al llarg del temps sobre interessos i pràctiques molt concretes, adopten elements preexistents als estímuls externs que van arribant, i busquen d'assimilar-se al «corrent general de la història» (a l'etapa contemporània sovint parlem de modernització) amb el màxim d'eficàcia i el mínim cost possible.

Tota aquesta reflexió ha desembocat en un projecte que té les característiques bàsiques següents:

Formular un debat que tingui al mateix temps un vessant teòric i una aplicació pràctica, mitjançant una recerca conjunta, que inicialment centrem en l'elaboració d'una gran cronologia cultural comparada.

Utilitzar la història comparada no com una pura juxtaposició d'experiències, sinó com un veritable treball comú, que faci comprensibles, i per tant amb la possibilitat real de debatre, trajectòries culturals diferents.

Centrar el treball en l'àmbit cultural mediterrani, inicialment en el vessant europeu. Aquesta elecció respon a la possibilitat de plantejar-nos com un dels eixos del treball la recepció en aquest àmbit dels corrents

modernitzadors del nord europeu. Alhora, aquest àmbit ha de ser utilitzat com un banc de proves, sense que aquesta cronologia es consideri a priori una finalitat en si mateixa.

Fomentar des del començament la participació d'experts que no treballen únicament des del camp de la història estricta, motiu pel qual hi participen des del primer moment especialistes en història de la premsa i també de la literatura.

A partir d'aquests elements, el GEHCI va convocar una primera trobada del que hem anomenat Xarxa Mediterrània d'Història Cultural, que va celebrar unes primeres jornades de treball el 4 i 5 de setembre de 1998, a la seu del Centre d'Estudis Històrics Internacionals de la Universitat de Barcelona.

En aquestes sessions de treball van participar, a més del GEHCI, els grups següents:

Grup d'Estudi de la Cultura, la societat i la política al món contemporani de la Universitat de les Illes Balears: responsable doctor Sebastià Serra.

Grup Elites, Revolución y Exilios de la Universitat Complutense de Madrid: doctor Juan Francisco Fuentes.

Grup de Recerca d'Història Social de Tarragona de la Universitat Rovira i Virgili (Tarragona): doctor Enric Olivé.

Grup Télième (Temps, Espaces, Langages) del CNRS (Aix-Marseille): doctor Paul Aubert.

Universitat de la Tuscia: doctor Elio d'Auria.

Universitat d'Atenes: doctor Antonis Liakos.

Grup Història, Comunicació i Cultura de la Universitat Autònoma de Barcelona: doctors Joan Manuel Tresserras, Josep Lluís Gómez Mompert i Francesc Espinet.

Grup d'Història de la Literatura Catalana: doctora Anna Cabré, de la Universitat de Barcelona.

Aquesta trobada va consistir en la presentació i discussió d'unes ponències prèviament encarregades, a càrrec dels professors Jordi Casassas (el temps en història cultural, amb especial aplicació al cas català), Antonis Liakos (es publica en aquest mateix número) i Juan Francisco Fuentes (el problema dels ritmes en la recepció i aplicació dels grans conceptes que

configuren el llenguatge polític espanyol del segle XIX). Posteriorment, es va plantejar la discussió oberta sobre la possibilitat d'abordar conjuntament una reflexió que passés per intentar donar resposta a unes preguntes compartides, que eren les que s'han plantejat en la primera part d'aquest text, i que s'intentaven concretar en l'operativitat pràctica que podia tenir la construcció d'una cronologia cultural comparada, com a eina per avançar en les discussions de continguts. La discussió, d'un gran interès, va portar a concloure una doble via d'accions complementàries. D'una banda, la reflexió sobre els continguts i les formes de treball en la història cultural, tasca que ha de desembocar en una major precisió metodològica per a aquest camp d'estudi. De l'altra, els reunits ens vam posar d'acord en la necessitat d'avançar paral·lelament des de la mateixa praxi investigadora.

Així, doncs, la nostra proposta de treball vol enfrontar-se a aquesta problemàtica i al mateix temps a aquells trets de les diferents dinàmiques culturals que els especialistes consideren imprescindibles perquè la gent poc familiaritzada pugui entendre-les en profunditat. Inicialment, ens cal un acord mínim de procediment, per tal que la cronologia resultant sigui susceptible de comparació. Proposem una fitxa informàtica d'emmagatzemament única, feta sobre la base del programa Knossys, on figuren: a) la data de referència; b) la localització espacial; c) els elements de referència necessaris, de tipus material, legal, polític, urbanístic, etc.; el cos central de la producció, distribució i consum cultural «regional»; d) els elements de relació cultural interregional, com per exemple influències, viatges, traduccions, etc.; i e) un apartat que denominem «Memorandum», en què reservem un petit espai per a les valoracions o explicacions complementàries imprescindibles.

Creiem que una cronologia comparada ens permetrà identificar millor el que no sabem, jerarquitzar el coneixement, saber en funció de què volem tenir una informació, constatar moments de «buit» cultural i altres d'acceleració, identificar temes transversals comuns, i sobretot, veure fins a quin punt, en quins casos i en funció de què hi ha ritmies mediterrànies, en sintonia o sense amb el que succeeix a la zona nord-occidental.

Per a aquesta àrea territorial mediterrània, en què el coneixement és tan fragmentat, on existeixen tan pocs instruments de treball seriat, i on el coneixement s'acostuma a ordenar segons criteris nord-sud (referits a la proximitat o a la llunyania en relació amb els models «nòrdics») i mai segons

criteris horitzontals, que serien els propis d'una història comparada real, la confecció d'una cronologia com la que proposem esdevé un instrument indispensable.

La cronologia, ultra permetre una feina que superi l'habitual i superficial història comparada i juxtaposada (la que al cap i a la fi només ens serveix per afirmar l'existència de casos similars, en nota a peu de pàgina; quasi mai en la fase d'elaboració de les hipòtesis de treball), creiem que pot tenir un valor funcional a l'interior de cada cas regional particular. Representa un esforç de socialització dels coneixements, de la qual podran gaudir tots els participants, i un estimul de tipus pedagògic, atès que la necessitat de triar i jerarquitzar notícies concretes ens obliga a una constant feina de replantejament dels esquemes explicatius generals. Cal entendre que, al cap i a la fi, la cronologia representa una eina de treball, sense un gran valor final en si mateixa. Les revisions periòdiques a les quals l'haurem de sotmetre han de generar un diàleg fluid sobre els grans temes i les coordenades generals que interessin la història cultural als nostres àmbits.

En definitiva, un doble camí, el teòric i la praxi investigadora, que es pretén que sigui útil per abordar problemes com la definició de la història cultural, l'estudi de les especificitats de l'àmbit mediterrani, i l'anàlisi dels paral·lelismes i també de les arítmies entre les diverses zones d'aquest àmbit, amb el convenciment que aquest treball comparatiu és imprescindible per avançar conjuntament i individualment.

A partir d'aquesta trobada de treball, i amb la definició de grans objectius finals, i dels camins concrets a recórrer, el futur immediat passa necessàriament per seguir la pauta de treball proposada, que esperem poder continuar a la primavera en una nova sessió de treball a Palma de Mallorca, i posteriorment a l'estiu a Grècia.